

1918-й рік в історії Польщі й України з перспективи століття*

Анотація. Мета дослідження. Пропонується погляд на відновлення Польської держави в 1918 р. як на доленосний, переломний історичний момент, але водночас тільки початок тривалого, історичного, тісно зв'язаного в єдине ціле процесу, учасниками якого ми зараз є. **Методологія** базується на основних принципах історизму, об'єктивності, багатофакторності та всебічного підходу. **Наукова новизна** полягає в тому, що така пізнавальна перспектива дозволяє набагато глибше в порівнянні з попередніми підійти до інтерпретації окремих подій та явищ, що становлять історію Польщі за останні сто років. Іншим ефектом цієї перспективи буде можливість порівняльного аналізу різних історичних процесів, які відбуваються після 1918 р. в більш широкому масштабі, особливо в регіоні Центрально-Східної Європи. Будь-яке велике явище в історії того чи іншого народу не можна належним чином відобразити з короткої перспективи, у вузьких хронологічних рамках, без широкого порівняльного контексту. Стверджується, що відновлення польської державності не було безумовним, а відбулося завдяки, з одного боку, сприятливій системі міжнародних сил, а з іншого – ефективній діяльності як у внутрішньому вимірі, так і на світовій арені новостворених державних установ та польської політичної спільноти, котра взяла на себе відповідальність за наслідки відновлення державної суб'єктності. У цьому сенсі листопадові дні 1918 р. розпочали нову реальність, творення якої триває по цей час. **Висновки.** Сучасний історик ясно усвідомлює, що 1918-й рік – це початок розбудови нової Європи, котра впродовж ХХ ст. пережила декілька драматичних і трагічних епізодів, які однак не можна виключити із загального історичного процесу. У цьому сенсі пробудження народів Центрально-Східної Європи, їх державотворчі прагнення 1917–1921 рр. перестають бути відірваними епізодами, а складаються в єдину масштабну картину. Історія польського та українського емансипаційного й державотворчого процесів, хоч і мають відмінності, а проте демонструють низку подібностей, досі не помічених в історіографії.

Ключові слова: історія ХХ ст., Польща, Україна, Центрально-Східна Європа, історіографія, націєтворчі процеси.

Готуючи різні тексти, пов'язані зі сотою річницею відновлення Польської держави, я зрозумів, що більшість дослідників новітньої історії (зрештою і я сам) систематично не виконують основних принципів методології історичних наук. Тобто дивляться на події, що відбувалися у ХХ ст. так, ніби великі історичні процеси, на зразок будівництва національної державності або створення стабільної геополітичної системи, тривали в перспективі декількох тижнів, місяців, максимум років. Двадцятиліття міжвоєнного часу розділяємо на три доби: розбудова версальської Європи 1918–1922 рр., стабілізація версальського ладу 1923–1933 рр., криза версальської Європи 1934–1939 рр. Відновлення Польської держави зосереджується в 1918–1921 рр. Кінець, крапка¹. У 1921 р.

* Переклад із польської мови – Ярослав Кіт (Варшава)

¹ Найкращим прикладом подібного висвітлення образу історії Польщі слугує багатомне видання Інституту історії ПАН «Historia Polski» (т.1–4, 1960–1984 рр.), що завершується 1921-м роком. Періоди Першої світової війни та боротьби за незалежність представлено у томах III, ч.3 (1914–1918 рр.; за ред. Ж.Корманової, В.Найдус; 1974 р.) та IV, ч.1 (1918–1921 рр.; за ред. Я.Яндрушака; 1984 р.). Серед синтетичних видань останніх років найбільш цінна праця Ч.Бжози й А.Л.Сови (див.: *Brzoza Cz., Sowa A.L. Historia Polski 1918–1945. – Kraków, 2007*). Період після Другої світової війни ще чекає на історика, здатного по змозі об'єктивно висвітлити багатогранну історію Польщі. Сьогодні

зазнала невдачі спроба будівництва незалежної України, яка розпочалася 1917 р. Кінець, крапка.

Між тим у Польщі кожен студент-історик повинен знати, що відповідаючи на питання про процес формування шляхетської демократії, він має сягнути принаймні XIV ст. – статутів Казимира Великого й Кошицького привілею. Отже приблизно за 250 років до конвокаційного сейму та Генріхових артикулів (1572–1573 рр.). Якщо з такої перспективи ми подивимося на історію Польщі XX ст., то можемо та мусимо описати все це інакше, ніж досі. І, перш за все, урахуймо той факт, що не всі послідовні події, котрі швидко розвиваються, становлять мейнстрим історичного процесу, багато з них є випадковими або інцидентними. Виокремлення напряду й характеру історичних змін від «шуму та втручання» було неможливим упродовж дуже довгого часу.

А.Прухнік оцінював процеси формування держави та суспільства з тривалої перспективи². В.Побуг-Маліновський був активним учасником аналізованих подій³. Ще тридцять років тому історія II Речіпосполитої була заполітизованою з огляду на ідеологічні умови. Насправді тільки впродовж останніх двадцяти років міжвоєнна Польща поступово стала об'єктом наукових історичних досліджень, а не рефлексій, що відображають настрої моменту чи соціально-політичні погляди дослідників, публіцистів і політиків.

Щоправда, ніхто не сумнівається, що дата 11 листопада 1918 р. як день відновлення Польщі має умовний характер, але водночас беззаперечним є факт, що на початку жовтня того року суверенна Польська держава ще не існувала, а в кінці листопада влада та різні державні установи вже діяли ефективно не тільки у внутрішньому вимірі, але й на міжнародній арені. Цим самим без страху помилитися суму подій із жовтня – листопада 1918 р. можна визнати одними з найважливіших історичних фактів в історії Польщі. Вони описуються різними способами. З погляду історичної науки такими, що найбільш точно відображають їх дух, видаються вирази «відновлення незалежності (суверенітету)», «відбудова (відродження) держави». А чи зробимо символом їх 7-й, 11-й, 14-й, 22-й або 28-й день місяця, має вже другорядне значення.

Можна при цьому звернути увагу на той факт, що «відновлення» та «відбудова» – терміни не тотожні. Безумовно, більш адекватним здається «відновлення незалежності». При цьому потрібно підкреслити його неоднозначність. З одного боку, очевидно, що поляки знову стали господарями своєї долі. Вони отримали у своїх діях суб'єктність, а значить можливість ухвалювати у своїх справах суверенні рішення – як у внутрішньому, так і в міжнародному вимірах. З іншого боку, термін «відновлення» не залишає сумнівів у тому, що новий статус був не просто результатом наших зусиль. Умовою його виникнення стала також надзвичайно корисна система міжнародних сил. Тобто злам потужності всіх загарбницьких

найпопулярнішим є видання А.Пачковського, яке вийшло друком ще чверть століття тому (див.: *Paczkowski A. Pół wieku dziejów Polski 1939–1989.* – Warszawa, 1995).

² Адам Прухнік (1892–1942 рр.) – активний діяч Польської соціалістичної партії, за освітою історик, за професією архівіст. У 1933 р. надрукував під псевдонімом книжку «Перші п'ятнадцять років незалежної Польщі – начерк політичної історії» («Pierwsze piętnastolecie Polski niepodległej – zarys dziejów politycznych») із вельми критичними міркуваннями щодо соціальних та політичних проблем відродженої Польщі. На цю працю, із численними цензурними купюрами, охоче посилалася комуністична історіографія з метою довести об'єктивність висновків комуністів щодо міжвоєнної Польщі.

³ Владислав Побуг-Маліновський (1899–1962 рр.) – історик, у міжвоєнний період офіцер польської армії. Після Другої світової війни опублікував тритомник «Найновіша політична історія Польщі 1864–1945» («Najnowsza historia polityczna Polski 1864–1945»; Лондон, 1953–1960 рр.). Це видання – інтерпретація недавнього минулого з перспективи прихильників політики Ю.Пілсудського.

держав і підтримка польських прагнень незалежності з боку країн, що перемогли на фронтах Першої світової війни. Покликання до життя Польської держави – Польської Республіки (в термінології маніфесту від 7 листопада й перших указів начальника держави) – Речіпосполитої (відповідно до запису в Конституції 17 березня 1921 р.) – було першим фундаментальним, суверенним рішенням польської політичної спільноти щодо відновлення політичної суб'єктності. Із нашої перспективи це очевидність. Але ще раз підкреслимо можливість, а не безумовність. Що, зрештою, пізніше продемонстрували комуністи.

У чому полягав злам? Адже ще до листопада існували польські державні установи Царства Польського. До й після цього громадяни вирішували різноманітні справи в тих самих кабінетах, із тими самими чиновниками. Однак наступні події жовтня та листопада створили абсолютно нові майданчики соціальної активності. З'явилася нова реальність, в якій функції суверена обійняв польський народ (трактований як політична спільнота), і межі котрої визначили державні кордони. Звичайно, цілий ряд факторів, що творять відносини, поведінку індивідів та соціальних груп, сягав корінням у минуле. Інтереси групові й індивідуальні, наприклад селян і великих землевласників, у листопаді 1918 р. істотним чином не змінилися. Упродовж декількох листопадових тижнів між територіями, що доти належали кільком країнам-загарбникам, не зменшилися правореґулюючі, як і цивілізаційні, культурні, економічні чинники. Не затерлися також іноді дуже глибокі відмінності в ментальності поляків, що мешкали під трьома різними владами. Список «оскаржень» можна продовжувати майже до нескінченності. Це, однак, не змінює того факту, що листопадові дні 1918-го року започаткували нову реальність. Наголошу ще раз, її особливістю було те, що і повна свобода в ухваленні рішень, і відповідальність за їх наслідки лежала на польській політичній спільноті.

Не сумніваючись у заяві про переломний характер листопада 1918-го, мусимо пам'ятати, що відновлення суверенітету й воля створити власну національну державу самі по собі нічого не вирішували, як і не розв'язували жодної з поточних або більш складних проблем. Листопад дав лише початок процесу будівництва відродженої Польської держави – політичної форми для польської національної спільноти⁴.

Цей процес мав, чи може має багато аспектів, напрямів перетворень, що проходять одночасно, хоча й не всі з однаковою динамікою та не завжди точно в тому самому, найбільш потрібному, векторі. Усіх їх навести неможливо, тож звернемо увагу на найголовніше:

1. Будівництво держави – ефективної, сучасної, що забезпечує внутрішню та зовнішню безпеку, дає можливо найкращу реалізацію різноманітних потреб і прагнень різних груп польського суспільства, розвитку національної культури, одночасно здатної до організації, солідарної й гармонійної співпраці всіх громадян.

2. Гарантування польській національній спільноті безпечного та прийнятного для світового співтовариства місця на мапі регіону, Європи, світу, а також включення Польщі в міжнародне співробітництво на політичному економічному, культурному просторах і, як наслідок, становлення Польської держави як необхідного елемента світового порядку.

⁴ Надзвичайно цікаві міркування з приводу процесу становлення незалежної Польської держави в міжвоєнний період та значення її відновлення у ширшій перспективі національної історії висловили Я.Паєвський (див.: *Paiewski J. Odbudowa państwa polskiego 1914–1918.* – Kraków, 1978; *Idem. Budowa Drugiej Rzeczypospolitej 1918–1926.* – Kraków, 1995) та Р.Вапінський (див.: *Wapiński R. Polska na styku narodów i kultur: W kręgu przeobrażeń narodowościowych i cywilizacyjnych XIX i XX w.* – Gdańsk, 2002).

3. Будівництво національної економіки, котра дає державі можливість реалізувати ключові для національної спільноти завдання, як-от розвиток (найбільш відповідний до вимог поточної та майбутньої системи) національної освіти, будівництво адекватної до потреби й амбіцій матеріальної інфраструктури, інтелектуального, культурного капіталів, соціальної політики, що реалізує постулат солідарності у внутрішньому та міжнародному вимірах. Одночасно не менш важливим завданням національної економіки виступає створення умов для реалізації різних потреб і життєвих прагнень усіх громадян.

4. Дієва, така, що перебуває на службі у своїх громадян держава користується авторитетом на міжнародному рівні, є заможною й залишається при цьому не самоціллю, а інструментом, що служить польській національній спільноті у створенні нової ідентичності, дедалі ближчої до ідеалу суспільства демократичного, солідарного, заснованого на взаємній довірі, що складається з творчих індивідів і соціальних верств, здатних ухвалювати найбільш важливі рішення шляхом діалогу й компромісу.

Якщо процес будівництва незалежної держави поставити в категоріях окреслених вище прагнень, стає зрозуміло, що це завдання – не на рік чи декаду, але, у кращому випадку, для кількох поколінь. Більше того, хід і темп цього процесу не є однозначно визначеними та вирішеними в будь-який момент часу. Зміни, що постійно відбуваються, супроводжує теза, сформульована політиками, дослідниками соціальних та економічних процесів, представниками різних течій громадської думки. Вона включає у себе елементи оцінки існуючих ефектів, поточного стану, а також пропозиції дій на майбутнє. Завдяки цьому політична спільнота може під впливом минулого досвіду скорегувати курс – як, наприклад, у травні 1926 р. Процеси перетворень можуть бути змінені зовнішніми факторами. Після Другої світової війни польська політична спільнота була поставлена перед завданням адаптації до реалій, створених утягненням Польщі в орбіту впливу СРСР. Однак незалежно від того, як ми будемо оцінювати й інтерпретувати вчинки Польщі й поляків у період 1944–1989 рр., здається очевидним, що весь цей час повинен бути визнаним як важливий етап будівництва сучасної держави та польського суспільства. Його досягнення й досвід спільно формували і створюють надалі польську реальність, ідентичність.

Історики повинні принаймні щопокоління ставити питання про баланс досягнень попередників і власної генерації – яким чином поляки як політична спільнота та Польська держава намагалися реалізувати кожен з перерахованих чотирьох фундаментальних національних цілей. А саме як вони будували державу й політичні спільноти на рівні центральних структур і місцевому; які в них були зовнішньополітичні бачення, як вони реалізували їх на практиці та які ефекти на міжнародній арені отримували. Потрібно при цьому підкреслити, що ці дослідження мають урахувати традиційні точки поворотів історичних періодів: 1918–1939, 1939–1945, 1945–1989, 1989–2004 рр. і час після вступу до Європейського Союзу, а також аналіз іноді дуже конкретних питань типу «дії 1-го взводу 2-ї роти 3-го полку 4-ї дивізії вранці 8 травня 1920 р.». Але й за такої необхідності слід шукати інтерпретації явищ глобального поширення, що відбуваються в довгостроковій перспективі. Адже процеси, про які йдеться, відбуваються на багатьох рівнях і ведуться безперервно, хоча й піддаються модифікації під впливом різноманітних зовнішніх і внутрішніх факторів. Це добре видно на прикладі пошуку відродженою Польщею територіальної формули. Цей процес, по суті, тривав безперервно з листопада 1918 р. й дотепер: боротьба за кресли 1918–1923 рр., потім втрата

східних земель 1939–1945 рр., інтеграція північних і західних та водночас складний процес соціального прийняття нової територіальної формули, що завершився після 1989 р. Нарешті, новий підхід до територіальних питань у рамках євроінтеграції. Так само, творення сучасного польського суспільства має елементи продовження подій із листопада 1918 р., але теж рясніє глибокими кризами, розривом безперервності.

Прийняття широкої перспективи погляду на події 1918-го року й розпочаті тоді історичні процеси можуть мати істотний вплив на інтерпретацію та оцінку явищ, що відбуваються у Центральній і Східній Європі. Велике політичне пробудження народів цього регіону, державотворчі прагнення 1917–1921 рр. перестають бути відірваним епізодом, завершеним мирними договорами 1919–1921 рр. та рішеннями Ради послів, і стають етапом розтягнутого на багато поколінь процесу емансипації. Із сьогоднішньої перспективи стає ясным, навіть привабливим для історика усвідомлення, що 1918-й рік – це початок процесу розбудови нової Європи, що триває, можна з упевненістю сказати, понині. Друга світова війна, фашизм і комунізм, а потім період так званої трансформації та розширення Європейського Союзу здаються етапами створення нової геосоціотопографії нашого континенту. І у цей ширший контекст потрібно вписувати державні процеси Польщі, України, Словаччини, Румунії, а також вигини західноєвропейських інтеграційних та деінтеграційних процесів. Одним у цих процесах легше, іншим – важче. Але всі простують тим самим шляхом, у пошуках місця у створюваному новому європейському просторі⁵.

Це ясно видно, якщо зіставити державні процеси Польщі та України – як у 1914–1921 рр., так і у ширшій перспективі ХХ ст. Вони мають напрочуд багато спільного:

1. Важливо визнати, що в обох випадках ми маємо справу з емансипаційними зусиллями сучасного національного співтовариства, яке в період модернізації ХІХ ст. позбавлене можливості самостійно формувати своє буття й ідентичності. Відповіддю на таку ситуацію було формулювання проекту самостійної національної держави. В обох випадках важливу роль зіграло звернення до історичних державних традицій, але творцем і керівником національно-державної ідеології були тогочасні керівні еліти, насамперед інтелігенція.

2. Бачення ідеальної незалежної польської та української держав напрочуд схожі. В обох випадках вони повинні бути демократичними, що забезпечують вирівнювання соціальних і національних образ, реальну рівність прав та організують добровільну, партнерську співпрацю всіх громадян. Спроба побудувати правову систему, котра веде до реалізації таких мрій, спостерігалася в польському й українському законодавстві 1917–1921 рр.

3. В обох випадках маємо дуже тісний взаємозв'язок внутрішньої динаміки емансипаційних і державотворчих процесів з явищами, що відбувалися у близькому та дальшому оточенні – змінами міжнародних кон'юктур, пов'язаними з черговими етапами Першої світової війни та революцією в Росії, потім із будівництвом версальської Європи, Другою світовою війною, розвитком міжнародної ситуації й перетвореннями у СРСР аж до 1991 р., остаточним формуванням нового міжнародного порядку після зруйнування ялтинської системи. Одночасно обидві національні спільноти залишаються під безпосереднім впливом змінного

⁵ Цікаву спробу синтетичного трактування соціальних перетворень в Європі ХХ ст. з погляду прогресу й регресу у формуванні суспільства та європейської ідентичності зробив Я.Жарновський (див.: *Żarnowski J. Społeczeństwa XX w. – Wrocław, 1999*).

міжнародного клімату, соціального, політичного, ідейного панування у світі, Європі. У перші роки міжвоєнного періоду значна частина поляків та українців мали надію на створення демократичного порядку, що безпосередньо реалізує принципи самовизначення народів, щоб у наступні роки дедалі частіше потрапляти під вплив ідеологів, котрі знецінювали принципи парламентської демократії та зображали народ в етнічних, ексклюзивних категоріях. Під впливом досвіду Другої світової війни й комунізму більша частина польської та української громадської думки ще до 1989 р. виступала за повернення своїх народів на шлях розвитку, яким ішли європейські парламентські демократії. Досвід після 1990 р. призводить до внутрішніх дискусій і суперечок над постульованою формою держави й національної спільноти, котрі в даний час здаються далекими від урегулювання як над Віслою, так і над Дніпром.

4. Із сучасної перспективи обидва емансипаційних процеси досягли істотного успіху у вигляді здобуття національної держави. В обох випадках її зміцнення і стабілізацію не було завершено. Проте Польща у цьому плані просунулася набагато далі.

Розбіжності у ході й характеристиках державного процесу Польщі та України, очевидно, мають насамперед кількісний характер і зачіпають, зокрема, три питання:

1. Поляки мали, і досі володіють однозначно більшим політичним капіталом та компетенціями національних еліт. Польська (відносна) можливість у цьому питанні на початку ХХ ст. виникала з наявності значних державних традицій, сили традиційних соціальних еліт, вихідців зі шляхти і традиційного міщанства, ступеня автономії національного життя під час несвободи, але й (відносно) великого економічного потенціалу, що дозволяло здобувати освіту та компетенції за межами впливу загарбницької влади (наприклад, у Франції або Швейцарії). Більше того, після 1918 р. постання Польщі зробило можливим формування еліти з використанням усього потенціалу сучасної держави. Українці у цьому відношенні перебували в край невигідному становищі. Мало того, що традиційні еліти, як і значна частина суб'єктів соціального та культурного просування зазнали російщення або колонізації, так ще й соціальна структура, рівень добробуту українського етносу в ХІХ ст. успішно гальмували будівництво сучасної національної еліти. Ситуація не зазнала радикальних змін і після 1918 р. Особливо в межах СРСР періоди, сприятливі для розвитку української соціальної еліти, перепліталися з хвилями гострої асиміляційної політики. У результаті як у 1917–1921 рр., так і після 1990 р. чимала частина людей, що брали участь у будівництві українських державних структур, представляли невідому, або радше нетривку національну й культурну ідентичність, а також політичну лояльність.

2. Друга істотна відмінність стосується соціальної сфери активної підтримки державних ініціатив і самої національної держави. Особливо у другій половині ХІХ ст., після проведення аграрних реформ, в епоху індустріалізації, з одного боку, і наростання тиску онімічення та російщення – з іншого, значна активність польської інтелігенції (в тому числі католицького духовництва) на користь «націоналізації» народних мас принесла позитивні результати. Завдяки цьому в період Першої світової війни ідея будівництва незалежної Польської держави здобула ефективну підтримку значної частини польських селян та робітників. У міжвоєнний період державний апарат (зокрема школа, армія, і не тільки) інтенсивно популяризував державницьке виховання. Завдяки цьому, як у часи Другої світової війни, так і комунізму патріотичні позиції були присутніми не лише серед еліти, а й більшості суспільства.

Натомість український процес будови соціального підґрунтя для ідеї власної національної державності відбувався в набагато більш складний спосіб. Популярність великоросійської державної ідеології та дії православної церкви у величезній мірі перешкождали поширенню новітньої української національно-державної свідомості в Росії XIX ст. Також в епоху СРСР широкого резонансу набула ідеологія «радянського народу». У масовому масштабі тільки в 1990 р. стало можливим свідоме використання суспільної системи освіти для формування сучасної української національно-державної позиції.

3. Третім чинником, який чітко диференціює умови емансипаційних і державотворчих процесів поляків та українців, став рівень прийняття державної ідеї міжнародним співтовариством. В останні місяці Першої світової війни й у період формування версальського порядку серед архітекторів нового міжнародного ладу у принципі не було країн, які не визнавали б права поляків на будівництво власної національної державності. Більше того, нова Польща отримала значну допомогу з боку Франції та США. Це мало дуже важливе значення як щодо польсько-німецьких, так і польсько-більшовицьких стосунків. Пізніше, у двадцятиріччя між світовими війнами та в період Другої світової необхідність існування Польської держави ставили під сумнів тільки її прямі вороги – Сталін і гітлерівська Німеччина. Інша частина міжнародного суспільства готова була (хоча й без ентузіазму) встати на її захист. Після 1945 р. світ вітав польські прагнення незалежності та після 1989 р. надав значну підтримку у відновленні демократії й суверенітету на міжнародному рівні.

У ситуації української державної ідеї справа була геть іншою. Єдиною країною, яка бодай якийсь час реально підтримувала українські амбіції до незалежності, стала Німеччина після Брестського договору. Натомість американці та країни Антанти розглядали українські справи як елемент набагато важливішого з їхнього погляду російського питання. Також у наступні десятиліття XX ст. вільні прагнення українського національного руху не були трактовані серйозно, але використовувалися як козир у відносинах із радянською Росією. Тільки структурна криза СРСР змусила частину лідерів найбільших країн світу до переорієнтації цієї позиції й визнання, що незалежна Українська держава може бути елементом нового світового порядку. Між тим, події не лише XX ст. показують, що без серйозного міжнародного консенсусу реальні зміни на політичній мапі планети практично неможливі. Поляки у цьому болісно переконалися в XIX ст.

REFERENCES

1. Chojnowski, A., Bruski, J.J. (2006). *Ukraina*, wyd.2. Warszawa. [in Polish].
2. Dudek, A. (2005). *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej*, wyd.5. Kraków. [in Polish].
3. Hrycak, J. (2000). *Historia Ukrainy 1772–1999: narodziny nowoczesnego narodu*. Lublin. [in Polish].
4. Paczkowski, A. (1995, 2005). *Pół wieku dziejów Polski 1939–1989*, wyd.1, wyd.5. Warszawa. [in Polish].
5. Pobóg-Malinowski, W. (1961–1983). *Najnowsza historia polityczna Polski*, t.1–3, wyd.2. Londyn. [in Polish].
6. Próchnik, A. (1933). *Pierwsze piętnastolecie Polski Niepodległej*. Warszawa. [in Polish].
7. Roszkowski, W. (1992). *Historia Polski 1914–1990*. Warszawa. [in Polish].
8. Wapiński, R. (2002). *Polska na styku narodów i kultur: W kręgu przeobrażeń narodowościowych i cywilizacyjnych XIX i XX w.* Gdańsk. [in Polish].
9. Zieliński, H. (1983). *Historia Polski 1914–1939*. Wrocław. [in Polish].

Włodzimierz Mędrzecki

Dr. Hab. in History, Professor,
Institute of History Polish Academy of Science
(Warsaw, Poland), wmedrzecki@ihpan.edu.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2115-1452>

The 1918 in the History of Poland and Ukraine from the Perspective of a Century

Abstract. The purpose of this paper is to take a look at the restoration of the Polish state in 1918, as a turning point in its history, and at the same time as the beginning of long-term historical process which we are still participating in. **The methodology** is based on the basic principles of historicism, objectivity, multifactoriality and a comprehensive approach. **Scientific novelty.** This long-term, cognitive perspective allows a more comprehensive approach in comparison with previous research to understanding of the events that make up Poland's history of the last hundred years. Another effect of this perspective is the possibility to conduct a comparative analysis of the various historical processes occurring after 1918 on a larger scale – especially in the East-Central Europe. The author believes that any significant phenomenon in the history of a nation cannot be depicted accurately from a short-time perspective, in a narrow chronological framework, without a broader comparative context. The author argues that the revival of Polish statehood was not unconditional, but it was, on the one hand, due to a favorable system of international forces, and on the other hand, due to the effective activity, both domestically and internationally, by the newly created state institutions and the Polish political community, which took the responsibility for the consequences of the restoration of state subjectivity. In this meaning, the events of November 1918 created a new reality. This new reality has been created up to nowadays. **Conclusions.** A contemporary historian is clearly aware that 1918 is the beginning of the construction of a new Europe, which went through several dramatic and tragic episodes during the 20th century, which, however, cannot be excluded from the overall historical process. In this sense, the awakening of the nations of East-Central Europe, their state-building aspirations of 1917–1921 cease to be detached episodes, but they form a common large-scale picture. According to the author, although the history of the Polish and Ukrainian emancipation and state-making processes have differences, they appear to share a number of similarities not yet noticed in historiography.

Keywords. history of 20th century, Poland, Ukraine, East-Central Europe, historiography, nation building process.